

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-88.1-2>

УДК 378

Винничук Р.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

РОЗВИТОК ЦІННОСТЕЙ МАГІСТРІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА СУГЕСТИВНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСАДАХ

Анотація. У статті в руслі проблеми побудови професійної підготовки магістрів гуманітарної галузі (висококваліфікованих фахівців філософії, історії, культурології, релігієзнавства та філології) в університетах України на аксіологічних засадах з'ясовано можливості використання сугестивної технології розвитку загальнолюдських і професійних цінностей фахівців цієї галузі. Метою статті є з'ясування можливостей побудови сугестивної технології розвитку системи цінностей магістрів гуманітарних спеціальностей у процесі навчання в університеті. Актуалізовано сугестопедичний метод у єдності трьох етапів: прямого навіювання (імперативне і мотивоване); застосування каталізаторів ефективності (музика, рольова гра, театралізація); аналізу власного досвіду магістрантів.

Ключові слова: сугестопедагогіка, сугестивна технологія, методи навчання, система розвитку цінностей, магістри гуманітарних спеціальностей.

Vynnychuk Renata

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

DEVELOPMENT OF VALUES OF MASTERS IN HUMANITIES ON SUGGESTIVE AND PEDAGOGICAL BASIS

Summary. The article clarifies the possibility of using suggestive technology of universal and professional values in line with the problem of building professional training of masters of the humanities (highly qualified specialists in philosophy, history, culturology, religion and philology) in the universities of Ukraine on the basis of axiology. The purpose of the article is to find out the possibilities of building a suggestive technology for the development of the value system of masters of humanities in the process of studying at the university. The suggestopedic method in the unity of three stages is actualized: direct suggestion (imperative and motivated); use of efficiency catalysts (music, role play, dramatization); analysis of own experience of undergraduates. In the process of professional training of masters of the humanities it is possible to use direct and indirect types of suggestion of universal and professional values; direct suggestions are useful because they are directly related to the problems of the graduate student, clearly define and constantly remind about the goal to which he moves, directly and actively introduce him as a suggestion in the process of suggestive transformation of own values, can serve as a model for future complications that sometimes arise with a conscious approach to the problem of values. Indirect suggestions allow to make full use of unconscious reserves of the psyche, actualize resource memories, feelings and associations that may have axiological and pedagogical significance, increase the time between teacher suggestion and the corresponding reactions of the graduate, which reduces the need to activate their own protective barriers. The main advantages of suggestive technology include the process of activating the content of training, which takes place through a variety of exercises, with students performing different roles, widely using non-verbal means of communication; much more attention is paid to the connection of the educational process with the personal interests and motives of undergraduates; and the establishment of a trusting relationship between teacher and learners that fosters successful cognitive interaction; assimilation of information in the atmosphere of reincarnation, which helps to switch the attention of undergraduates from the form to the process of communication.

Keywords: suggestopedagogy, suggestive technology, teaching methods, value development system, masters of humanities.

Постановка проблеми. Міждисциплінарна інтеграція, демократизація та аксіологізація вищої освіти нині сприяє посиленню запити на використання інноваційних методів і технологій у процесі розвитку систем цінностей фахівців. Метою сучасної вищої школи є оволодіння здобувачами вищої освіти такими компетентностями, що дозволять реалізувати їхні цінності, знання, вміння, навички досвід для розв'язання конкретних фахових завдань у реальних життєвих ситуаціях. Якісна професійна підготовка магістрів гуманітарної галузі сьогодні неможлива без використання сучасних освітніх методів і технологій, які слугують покращенню її змісту та підвищенню конкурентоздатності висококваліфікованих фахівців (істориків, філологів, філософів, культурологів, релігієзнавців) на ринку праці. Останнім часом у середовищі викладачів і організаторів підготовки поживавився активний методичний пошук, який

сприяє розвитку сучасних інноваційних методик формування системи загальнолюдських і професійних цінностей магістрів гуманітарних спеціальностей. Зокрема, для більш ефективного засвоєння значних обсягів навчальної інформації (наприклад, іноземною мовою) або для підсвідомого закріплення змісту основних цінностей магістрантами викладачі застосовують сугестивні технології і методи. Реалізацію сугестивно-педагогічного впливу у процесі навчання визначено сьогодні однією з перспективних технологій професійної підготовки фахівців гуманітарної галузі в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні і теоретичні аспекти використання сугестивного методу у навчальному процесі досліджені в працях С. Гончарова, Г. Китайгородської, Г. Лозанова, С. Ніколаєвої, С. Пальчевського, О. Пехоти та інших учених. Класифікацію сугестивно-педагогічних навіювань запропоно-

вано в дослідженнях В. Зухаря, С. Ніколаєнко, А. Сиротенко, В. Татенко, І. Шварца та ін. Сучасні підходи до основних видів навчовань наводять у своїх працях Ж. Беккіо, Г. Гончаров, М. Гордєєв, В. Свтушено, І. Мелехов, С. Россі, М. Япко та ін.

Метою цієї статті є з'ясування можливостей побудови суттєвості технології розвитку системи цінностей магистрів гуманітарних спеціальностей у процесі навчання в університеті.

Виклад основного матеріалу. Суттєвості метод (метод навчовання), створений у другій половині ХХ століття у Софійському інституті суттєвості (Болгарія) та названий іменем його винахідника психотерапевта Георгія Лозанова, який дійшов висновку щодо можливостей використання у навчальному процесі резервних можливостей підсвідомості людини, передбачає безпосередній вплив викладача на здобувачів вищої освіти. У цей час суб'єкти навчання перебувають у стані «псевдо-пасивності», а суттєвості, навчовальна дія викладача має сприяти уникненню психотравматичних чинників (скутості, страху, замкнутості, побоювання можливих помилок, некомунікабельності, труднощів у подоланні стереотипів рідної та мовного бар'єру іноземної мови тощо). На думку Г. Лозанова, такий вплив створює сприятливі передумови для організації мовленнєвого спілкування, допомагає розкрити потенційні можливості того, хто навчається, щодо запам'ятовування значних обсягів інформації [1, с. 301].

Відомо, що термін «суттєвості» походить від англійського слова «suggest», що означає «пропонувати», «навіювати», а суттєвості педагогіка як психотерапевтична течія світової педагогіки була започаткована у 20-х рр. ХХ ст., пройшла тривалий шлях розвитку, упродовж якого змінювалися і розвивалися основні навчальні методи: гіпнопедагогічний, ритмопедагогічний, релаксопедагогічний, суттєвості педагогічний. Провідною ознакою цих методів є нетрадиційний спосіб подання навчального матеріалу зорієнтований на швидке й підсвідоме запам'ятовування [2]. Суттєвості педагогіка нині – це психотерапевтичний напрям у педагогіці, який цілеспрямовано використовує засоби навчовання з навчально-виховною метою і поділяється на гіпнопедагогію, релаксопедагогію та суттєвості педагогію. У межах цього напрямку розробляються прийоми прискореного навчання, причому обсяг матеріалу (інформації) значно перевищує загальноприйняті норми [3, с. 36]. Основою ефективного запам'ятовування вважають прийом впливу на мнестичні можливості того, кого навчають. Види суттєвості впливу поділяють так: 1) орієнтація на функціональні можливості «сторозового пункту» у сні (гіпнопедагогія); 2) організація перехідних станів біоритмів – гіпнопедагогічних фаз і пов'язаних із ними твірних, що визначають конкретну процедуру подання навчальної інформації (ритмопедагогія); 3) прогресивна м'язова релаксація й автогенне тренування (релаксопедагогія); 4) суттєвості впливи загальноновизнаними засобами, позбавленими медичних та юридичних протипоказань, у звичайному стані свідомості (суттєвості педагогія) [4].

Суттєвості педагогіка як навчання на основі емоційного навчовання у стані неспання, що спричиняє надзапам'ятовування, містить комплексне використання всіх вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів суттєвості [5, с. 66]. Реалізація такої технології передбачає створення особливих психолого-педагогічних умов навчання

людини [4, с. 78]. Згідно з Г. Лозановим, ця технологія під час вивчення глобалізованих навчальних тем має досеансову і післясеансову фази і так званий концертний сеанс, який розділяє їх. У період досеансової фази проводиться попереднє ознайомлення з новою інформацією; здобувачі вищої освіти засобами мимовільних реакцій і довільного настроювання готуються до занурення у стан психорелаксації; активізується неусвідомлена психічна активність, підвищується загальне суттєвості тло; навчальна інформація набуває суттєвості характеру. Суттєвості тло заняття в цей час і пізніше існує в самій програмі пам'яті, інтонаційному викладі нового навчального матеріалу, у ритмі навчального процесу, артистизмі викладача тощо [7].

Передсеансовий період своєрідно сигналізує про наближення чергового сеансу запам'ятовування і в загальній суттєвості атмосфері поліпшуються можливості запам'ятовування. Спостережено, що зазвичай запам'ятовується значно більший обсяг інформації, ніж у процесі застосування традиційних методів навчання; створюється своєрідний умовний рефлекторний рух уперед до гіпермнестичного ефекту. Звичайно, це вимагає від викладача спеціальної підготовки і вправності у викладанні.

Технологією передбачено, що у процесі заняття основні інформаційні моменти магистранти фіксують у зошитах або словниках, пізніше, за 10-15 хвилин переглядають цю своєрідну сеансову програму пам'яті. Такий перегляд називають активним сеансом, оскільки здобувачі передивляються за своїми записами новий навчальний матеріал і слухають голос викладача, який прочитує цей матеріал у відомій інтонаційній колісці (інтонаційна тріада: запитальна, м'яка або імперативна, наголошувальна інтонація).

Упродовж активного сеансу діють два аналізатори: слуховий і зоровий, а назву цього сеансу виправдовує активна увага магистрантів, якої вимагає стеження за текстом. Після активного сеансу від 3 до 10 хвилин проходить концертний сеанс, який інколи ще називають псевдопасивним, оскільки впродовж його проведення розвивається стан, що зовнішньо нічим не керований. Сприймаючи повторену ще раз, як під час активного сеансу, інформацію на слух на тлі певної концертної програми (зазвичай, це музика, яка має релаксувальний характер), здобувачі концентрують свою увагу в стані психологічного комфорту [3].

Застосування суттєвості засобів у практиці фахової підготовки може бути спрямованим на етапи педагогічного процесу: підготовчий етап, етап засвоєння навчального матеріалу, етап активного відтворення засвоєних знань. Оскільки основою суттєвості педагогічного методу стала гіпотеза про неусвідомлювану психічну активність, яка в безпосередньому зв'язку з усвідомлюваною активністю особистості є носієм не лише інтенсивних тенденцій, а й вторинно-автоматизованої діяльності, що зумовлює будь-яке навчання та будь-який розвиток людини, то неусвідомлювану психічну активність вважають важливим носієм видової та індивідуальної пам'яті [4, с. 95]. Суттєвості засоби (авторитет, інфантильність, двоплановість, ритм, інтонація, концертна псевдопасивність) спрямовуються на розкриття резервних можливостей особистості, основу яких становить неусвідомлювана психічна активність. На думку дослідників (С. Пальчевський, О. Пехота), використання суттєвості засобів у процесі професійної підготовки допомагає підвищити

працездатність, знизити втому та подолати психологічні бар'єри спілкування викладача і магістрантів [3, с. 169]. Контроль та оцінювання сугестопедичної навчальної діяльності найчастіше відбувається не у формі іспитів, заліків чи контрольних робіт, а у вигляді елементів навчальної програми, які поділяють за ступенем складності, щоб здобувачі освіти мали можливість бачити власні успіхи, не акцентуючи своєї уваги на помилках (корекція неправильно засвоєного проводиться не шляхом виявлення помилок, а як ствердження правильності відповіді). Головна особливість сугестивного методу полягає у тому, що від слухачів не вимагається активна участь [6, с. 243], вони мають лише зосередити свою увагу на абстрактних предметах при прослуховуванні матеріалу; як результат – вони спеціально не сконцентровуються на вивченому матеріалі, не осмислюють його, нові знання засвоюються непомітно і практично без участі магістранта [8, с. 184].

У реалізації педагогічного завдання розвитку загальнолюдських і професійних цінностей майбутніх магістрів гуманітарної галузі вирішальне значення має те, що прямі навіювання припускають розуміння здобувачами вищої освіти мети сугестивного впливу, чітко вказуючи на очікувану дію або психологічну реакцію з їхнього боку. У значній мірі це належить до свідомого досвіду магістрантів і зазвичай дає конкретні вирішення проблем, а також детальні інструкції про те, як реагувати на рекомендації й питання викладача [9]. Цей вид навіювання відповідно до його психологічної природи може розглядатися у двох аспектах: 1) в аспекті впливу на емоції, установки, неусвідомлювані мотиви (у формі настанов сугестора); 2) в аспекті впливу на складники поведінки здобувачів (у формі сугестивних команд і наказів викладача).

Пряме навіювання може бути мотивованим та імперативним. Мотивоване навіювання містить елементи роз'яснення й переконання. Сугестивні наставлення, що впливають на емоції, установки й мотиви поведінки, робляться спокійним тоном у вигляді м'яких, заспокійливих фраз, які зазвичай повторюються кілька разів (іноді мотивоване навіювання називають «материнським» методом сугестії). Імперативне навіювання наяву (сугестивні команди й накази) робиться наказовим, емоційно-насиченим тоном, що не допускає сумнівів; пряме навіювання здійснюється у вигляді коротких, зрозумілих магістрантам фраз із повторенням ключових слів і висловів, які підкріплюються й підсилюються невербальними сигналами. Імперативне навіювання є стресовим видом впливу на людину (його ще називають «батьківським» методом сугестії) [10].

У процесі побудови сугестопедagogічної технології викладачеві необхідно враховувати, що існують змістові особливості різних форм прямого навіювання. «Позитивні навіювання» найбільш популярні, прості й безвідмовні; вони будуються так, щоб допомогти усвідомити людині, що вона може досягти бажаних станів, переживань, відносин, цінностей; слова викладача орієнтують магістранта на актуалізацію певного досвіду, конкретне позитивне навіювання конструюється ним так, щоб стимулювати певні бажані або необхідні реакції (приклади: а) «Ви можете згадати ту мить, коли пишалися своїми цінностями?»; б) «Ви в змозі знайти в собі ті цінності, про існування яких не підозрювали?»).

«Негативні навіювання» сприяють актуалізації бажаних цінностей магістранта, рекоменду-

ючи йому не реагувати тим способом, якого від нього насправді очікують. Учені пропонують застосовувати негативні навіювання з урахуванням контексту комунікації й характеру студента, лише тоді вони можуть виявитися винятково корисними (приклади: 1) «Ви не повинні тепер постійно думати про любов до України»; 2) «Спробуйте не думати про те, хто з ваших друзів завтра стане на захист Батьківщини»).

«Конкретні навіювання» містять детальні описи почуттів, спогадів, думок або фантазій, які повинні бути актуалізовані в процесі навіювання; при цьому приведення численних деталей, що стосуються кожного елемента досвіду, який навіюється, може викликати бажаний більш повний, тривалий і надійний сугестивний ефект (приклад: «Подумайте на хвилинку про красиве і безкрає поле квітучих соняшників»). Однак потрібно пам'ятати – кожне конкретне навіювання може стати також джерелом потенційної невдачі, тому що велика кількість деталей, які приводить викладач, збільшує ймовірність переживань магістранта, що йдуть урозріз зі змістом навіювань сугестора.

На відміну від конкретних навіювань, у загальних навіюваннях відсутні деталі, що дає викладачеві можливість вільно обирати елементи суб'єктивного досвіду, які асоціюються з абстрактним змістом навіювання. У межах сугестивного процесу вони дають магістрантові шанс використувати власний досвід та інформацію для деталізації й реалізації змісту навіювання. Таким чином, навіювання, яке може здатися занадто узагальненим, щоб бути успішним, насправді стає стимулом для осмисленого індивідуалізованого переживання (приклад: «Ви в змозі згадати перше переживання свого дитинства про відчуття причетності до свого народу, до якого ви давно не зверталися?»).

При конструюванні формул прямого навіювання у процесі формування системи цінностей магістрів гуманітарної галузі викладачам доцільно використовувати низку принципів: 1) зміст прямого навіювання мусить мати форму імперативного повідомлення, пов'язаного з минулим, сьогоденням або майбутнім здобувача; 2) формула навіювання має бути виражена в деяких простих і зрозумілих словах, які відповідають за своїм змістом особистісним якостям магістранта, рівневі його інтелектуального розвитку, змістові його проблеми; 3) при здійсненні прямого навіювання викладач мусить вимовляти слова авторитетно і твердо, упевнено і спокійно, повторюючи формулу навіювання кілька разів; 4) зміст формули прямого навіювання повинен мати чітку спрямованість на вирішення проблеми здобувача; 5) успіх словесного навіювання значною мірою визначається не тільки змістом самої формули навіювання, але й виразністю мовлення – силою звуку, інтонацією голосу, певними наголосами, що відповідають змістові вимовлених слів; 6) зміст навіювання має бути в гармонії з етичними нормами, соціальними установками, оцінкою здобувача; 7) формула навіювання повинна містити певні терміни й умови її реалізації; 8) пряме навіювання може містити елементи мотивованого роз'яснення, авторитетного наставлення або поради; 9) слова навіювання мають бути досить яскраво емоційно забарвлені; 10) викладач має заздалегідь передбачити можливі обставини й ускладнення (ятрогенію), через які його слово може діяти інакше, ніж він замислив [11, с. 266–268].

У процесі аналізу джерел і власного досвіду роботи нами з'ясовано, що сугестивна технологія застосовується в багатьох країнах; за кордоном, окрім Болгарії, сугестивні технології навчання поширені в США, Франції, Канаді, Угорщині; існують зразки використання цих методів в Україні.

Українські вчені виділяють головні переваги сугестивної технології:

- активізація змісту підготовки проходить за допомогою драматизації, ігор, пісень, різноманітних вправ, при цьому студенти виконують різні ролі, широко використовують невербальні засоби комунікації;

- створюються сприятливі умови для оволодіння здобувачами вищої освіти усним мовленням шляхом усунення психологічних бар'єрів, що виникають у ситуаціях навчання;

- більша увага приділяється зв'язковій навчальному процесу з особистими інтересами та мотивами магістрантів;

- між викладачем та здобувачами освіти встановлюються довірливі стосунки, які сприяють успішній когнітивній взаємодії;

- інформація засвоюється в атмосфері гри, перевтілення, з використанням мови та рухів, а також драматизації творів мистецтва, що допомагає переключити увагу магістрантів із форми на сам процес спілкування.

Висновки і пропозиції. Отже, використання методів сугестивної педагогіки передбачає навчання людині необхідної інформації на рівні підсвідомості, а в основі такої технології лежить

явище «надзапам'ятовування», активізація резервів якого допомагає досягти більших результатів за досить короткі терміни, використати приховані потенціали свідомості магістрантів, застосовувати як своєрідні каталізатори ефективності театралізовані дійства, музику, ігрові методи. При цьому дуже важливою є кваліфікація викладача, що здійснює навчання за такою технологією, адже авторські сугестопедагогічні методики приносять результати лише тоді, коли навчання організовує натхненний і кваліфікований викладач. У процесі фахової підготовки магістрів гуманітарної галузі можливе використання прямих і непрямих видів навчання загальнолюдських і професійних цінностей; при цьому прямі навчання корисні тим, що вони мають безпосередній зв'язок із проблемами магістранта, ясно визначають і постійно нагадують про мету, до якої рухається, безпосередньо й активно вводять його як сугеренда в процес сугестивної трансформації власних цінностей, можуть слугувати моделлю для вирішення майбутніх ускладнень, які подеколи виникнути при свідомому підході до проблеми цінностей. Непрямі навчання дозволяють повніше використовувати невідомі резерви психіки, актуалізують ресурсні спогади, відчуття й асоціації, що можуть мати аксіологічно-педагогічне значення, збільшують часовий період між навчанням викладача й відповідними реакціями магістранта, що знижує необхідність активізації останнім власних захисних бар'єрів.

Список літератури:

1. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 1999. 320 с.
2. Беккио Ж., Жюслен Ш. Новый гипноз : практ. руководство / пер. с франц. М.Р. Гинзбурга. Москва : Класс, 1997. 160 с.
3. Пальчевський С.С. Сугестопедагогіка: новітні освітні технології : Навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 351 с.
4. Гончаров С.М. Сугестивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу : Навч.-метод. посіб. Рівне : НУВГП, 2008. 118 с.
5. Ніколаєнко С. Психологічні особливості базових видів сугестії. Світогляд – Філософія. – Релігія : Зб. наук. пр. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. № 1(1). С. 66.
6. Волкова Н.П. Педагогіка : Навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
7. Лозанов Г. Основы суггестологии. София, 1973. 225 с.
8. Китайгородская Г.А. Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика. Москва, 2009. 345 с.
9. Япко М.Д. Введение в гипноз : практ. руководство. Москва : Центр психологической культуры, 2002. 191 с.
10. Гордеев М.Н. Техники гипноза. Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2003. 245 с.
11. Платонов К.И. Слово как физиологический и лечебный фактор : 3-е изд., испр. и доп. Москва : Медгиз, 1962. 532 с.

References:

1. Nikolayeva S.Yu. (ed). (1999). *Metodyka navchannya inozemnykh mov u serednix navchalnykh zakladax: Pidruchnyk* [Methods of teaching foreign languages in secondary schools: Textbook]. Kyiv: Lenvit, 320 p.
2. Bekkyo Zh., Zhyuslen Sh. (1997). *Novyi gipnoz: prakt. rukovodstvo* [New hypnosis: practice. guide [trans. with French. M.R. Ginzburg]. Moscow: Klass, 160 p.
3. Palchevskiy S.S. (2005). *Suhestopedahohika: novitni osvritni tekhnolohiyi: Navch. posib.* [Suggestopedagogy: the latest educational technologies: Textbook]. Kyiv: Kondor, 351 p.
4. Honcharov S.M. (2008). *Suhestyvni tekhnolohiyi navchannya v kredytno-modulniy systemi orhanizatsiyi navchalnoho protsesu: Navch.-metod. posib.* [Suggestive learning technologies in the credit-modular system of organization of the educational process: Teaching method. textbook]. Rivne: NUVGP, 118 p.
5. Nikolayenko S. (2011). *Psykholohichni osoblyvosti bazovykh vydiv suhestiyi. Svithlyad – Filosofiya. – Relihiya: Zb. nauk. pr.* [Psychological features of basic types of suggestion. Worldview – Philosophy. – Religion: Collection of Scientific works]. Sumy: DVNZ «UABS NBU», no. 1(1), p. 66.
6. Volkova N.P. (2007). *Pedahohika: Navch. posib.* [Pedagogy: Textbook]. Kyiv: Akademydav, 616 p.
7. Lozanov G. (1973). *Osnovy suggestologii* [Fundamentals of suggestology]. Sofia, 225 p.
8. Kitaygorodskaya G.A. (2009). *Intensivnoe obuchenie inostrannym yazykam. Teoriya i praktika* [Intensive training in foreign languages. Theory and practice]. Moscow, 345 p.
9. Yapko M.D. (2002). *Vvedenie v gipnoz: prakt. rukovodstvo* [Introduction to hypnosis: practice. guidance]. Moscow: Tsentr psikhologicheskoy kultury, 191 p.
10. Gordeev M.N. (2003). *Tekhniki gipnoza* [Techniques of hypnosis]. Moscow: Izd-vo Instituta Psikhoterapii, 245 p.
11. Platonov K.I. (1962). *Slovo kak fiziologicheskii y lechebnyi faktor* [Word as a physiological and therapeutic factor]. Moscow: Medgiz, 532 p.